

GÜL İLE SİTEMKÂR HİKÂYESİNİN KRONOTOP BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Analysis of the Folk Story of Gül and Sitemkar in the Context of Chronotope

Eda DİZGİL*

ÖZ

Türk edebiyatında özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde anlatılagelen ve halk arasında büyük ilgi gören Gül ile Sitemkâr, aşk temasını ele alan önemli bir halk hikâyesidir. Hikâye, yalnızca bu bölgelerle sınırlı kalmayıp Anadolu'nun farklı yörelerine de yayılmış ve bu süreçte çeşitli varyantları oluşmuştur. Eserin toplum hafızasında kalıcı olmasını sağlayan en önemli etkenlerden biri, evrensel bir tema olan aşkı işlermesidir. Kurgu açısından bakıldığında, hikâyede zaman ve mekân unsurları güçlü bir birtiklilik sergilemekte, bu da eserin kuşaklar boyunca aktarılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmada, Gül ile Sitemkâr hikâyesindeki zaman ve mekân birtikliliği, Rus dilbilimci Mihail Bahtin'in kronotop (zaman-uzam) kuramı çerçevesinde ele alınmıştır. İlk olarak, Bahtin'in edebiyat kuramına kazandırdığı kronotop kavramı ve kuramın temel özellikleri açıklanmış, ardından farklı kronotop türleri ile bunların anlatı içindeki işlevlerine değinilmiştir. Sonrasında, hikâyede zaman-mekân ilişkisinin nasıl kurulduğu analiz edilmiştir. Son olarak, Bahtin'in sınıflandırmasına uygun olarak hikâyede "karşılaşma" ve "yol" kronotoplarının varlığı sorgulanmış; anlatının, yolculuk, kahvehane, bahçe, cadı kadının evi ve Yeşim Dağı gibi kronotoplar üzerine kurgulandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Gül ile Sitemkâr hikâyesi, Mihail Bahtin, kronotop, zaman, mekân.

ABSTRACT

In Turkish literature, Gül ile Sitemkâr is a significant folk tale that has been widely narrated and cherished, particularly in the Southeastern and Eastern Anatolia regions. The story is not confined to these regions alone but has also spread to various parts of Anatolia, resulting in different variations over time. One of the key reasons for its enduring presence in collective memory is its exploration of a universal theme: love. From a structural perspective, the narrative demonstrates a strong coherence between time and space, which plays a crucial role in its transmission across generations. This study examines the temporal and spatial unity in Gül ile Sitemkâr through the lens of the Russian linguist Mikhail Bakhtin's chronotope theo-

* Yüksek Lisans Öğrencisi. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı. Gaziantep/Türkiye. E- Posta: dizgileda@gmail.com. ORCID: 0000-0001-9164-2161.

ry. Initially, the concept of the chronotope, which Bakhtin introduced into literary theory, along with its fundamental characteristics, is explained. Then, different types of chronotopes and their narrative functions are discussed. Subsequently, an analysis of how time and space are constructed within the story is provided. Finally, in accordance with Bakhtin's classification, the existence of "encounter" and "road" chronotopes in the tale is explored, concluding that the narrative is structured around chronotopes such as journey, coffeehouse, garden, the witch's house, and the Jade Mountain.

Keywords: The folk story of Gül and Sitemkâr, Mihail Bakhtin, chronotope, time, space.

Giriş

Toplumun kültürel varlığını sürdürebilmesi, sosyal yapısını canlı tutması ve sahip olduğu değerleri koruyarak yeni kültürel üretimler gerçekleştirilmesiyle mümkündür. İnsanlık tarihi boyunca kültürel aktarım, hem sözlü gelenek hem de yüz yüze iletişim yoluyla farklı biçimlerde gerçekleşmiştir. Bu süreçte ortaya çıkan anlatı türlerinden biri de halk hikâyeleridir. Halk hikâyeleri, destan, masal, efsane ve fıkra gibi anlatıya dayalı türler arasında yer almakta ve Türk halk edebiyatında önemli bir konumda bulunmaktadır. Nazım ve nesrin bir arada kullanıldığı, genellikle uzun anlatılardan oluşan bu tür, halk anlatıları içinde kendine özgü bir yapı sergiler. İçerdiği kültürel unsurlar ve anlatım biçimiyle halkın değerlerini yansıtan önemli bir edebi türdür (Sakaoğlu, 2018: 4). Halk hikâyeleri, destanlardan farklı olarak bireysel konulara odaklanırken, romanlarla kıyaslandığında bireyselliğin daha sınırlı olduğu bir anlatı yapısına sahiptir. Şekil ve içerik açısından nazım ve nesri bir arada barındıran bu eserler, destan ile roman arasında geçiş dönemi ürünleri olarak değerlendirilir. Boratav'a göre halk hikâyeleri, destanların sona ermesinin ardından ortaya çıkmış ve bu boşluğu dolduran bir anlatı türü olmuştur (1988: 63). Şükrü Elçin ise halk hikâyelerini şu şekilde tanımlamıştır: "Türk halk hikâyeleri, zaman seyri ve coğrafya-mekân içinde efsane, masal, menkıbe, destan vb. mahsullerle beslenerek, dini, tarihi, içtimai hadiselerin potasında iç bünyelerindeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserlerdir." (Elçin, 1986: 444).

Edebi metinleri meydana getiren şahıslar ve bunların etrafında meydana gelen olaylara anlam kazandıran asıl olgunun metnin zaman ve mekân unsurları olduğu ifade edilebilir. Edebi metinde kişilerin başlarından geçen olaylar ancak sağlam bir zaman ve mekân zeminine oturtularak anlamlı hale getirilir. Zaman ve mekân bağlantısının zayıf olması ve eserde yer alan

kişilerin zaman ve mekândan bağımsız olması o eserde yer alan olaylar dizisinin anlamsal olarak boşlukta yer almasına, bu durum ise eserin gerçeklik algısından uzaklaşmasına sebep olur. Gerçeklikten uzak bir metnin ise inandırıcılık vasfını kaybettiği söylenebilir. Anlatmaya dayalı metinlerde zaman ve mekân unsurları soyut birer kavram olmaktan ziyade bunların birleşimi, metinde kavramlar arasında bütünlüğün sağlanması açısından önem arz eder. Zaman ve mekân birlikteliği üzerine inşa edilmiş bir metinde olay örgüsü somutlaşır. Edebi metinde olaylar somut bir hal aldıkça metnin anlam bütünlüğü gelişir.

Bu çalışmamızda kronotop kavramı bağlamında inceleyeceğimiz eser, halk hikâyesi özelliği barındıran Gül ile Sitemkâr Hikayesi'dir. Eser taş baskısı şeklinde 1301 H./1884 M. tarihinde İstanbul'da (Hacı Hüseyin Efendi'nin Matbaası) basılmıştır. Tamamı 71 sayfa olan eserin içerisinde iki farklı halk hikâyesi yer almaktadır. İlk 20 sayfasında Gül ile Sitemkâr Hikâyesi bulunmaktadır. Bu çalışmada Hande Havva İldiz'in *Gül ile Sitemkâr-Hurşit ile Mâhimihri Hikâyesi (İnceleme-Metin-Dizin)* isimli yüksek lisans tezinde yer alan metinden yararlanılmıştır (İldiz, 2022: 42).

Anlatıcı, dinleyici ve özellikle bağlamın etkili olduğu sözlü anlatıların yazıya dönüştürülmesinde dikkat çeken kronotop kavramı, edebi metindeki zaman ve mekân arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Mihail Mihayloviç Bahtin tarafından geliştirilmiştir. Bu bağlamda halk edebiyatının önemli örnekleri arasında yer alan Gül ile Sitemkâr Hikâyesi, yazılı kültür ortamı, ikincil sözlü kültür ortamı ve dijital kültür ortamında yer almaktadır. Bahse konu olan halk hikâyesinin farklı dönemlere ait tespit edilmiş birçok sözlü ve yazma varyantları da bulunmaktadır. İlgili varyantlar çeşitli yönlerden birçok çalışmaya konu olmuştur. İnceleyeceğimiz hikâye olan Gül ile Sitemkâr Hikâyesi, göçebe yaşamdan yerleşik yaşama geçişin etkisinin hissedildiği önemli bir halk hikâyemizdir. Ancak yapılan literatür incelemesinde bu hikâyeye gereken ehemmiyetin gösterilmediği ve aşağıda yer alan yüksek lisans tezleri dışındaki çalışmalarda eserin sadece isminden bahsedildiği görülmüştür. Bu çalışmalardan kısaca bahsedecek olursak; ilk çalışma Bilgi Tomo'nun 2001 yılında yazdığı *Gül ile Sitemkâr Hikâyesi Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma* adlı yüksek lisans tezidir. Tomo, burada ilgili eserin dört varyantını alıp halk hikâyesini epizotları ve motif yapısı bakımından karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Aynı zamanda eserin metin neşirlerini de tespit ederek bunlara çalışmada yer vermiştir. Hande Havva İldiz ise yüksek lisans tezinde dil incelemesi ve dizin yapmıştır (2022: 42). Pertev Naili Boratav *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* (1988) eserinde ise sadece isminden

bahsetmiştir. Diğer yapılan çalışmalarda yine eserden ismen bahsedilmiştir (Bk. Albayrak, 2005; Koz, 1992).

Eserin güncelliğini korumasının en önemli sebebi aşk gibi evrensel bir değeri işlemeden kaynaklanmaktadır. Bu halk hikâyesinin zaman ve mekân açısından güçlü kurguları bulunmaktadır. Zaman-mekân birlikteliği arasındaki uyum, eserin geçmişten günümüze ulaşmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Meydana geldiği sözlü kültür ortamından itibaren yazılı kültür ortamları, ikincil sözlü kültür ortamları ve dijital kültür ortamlarında da güncelliğini koruyan halk hikâyelerinde kronotopların işlevselliği dikkat çeken hususlardandır. Bu bakımdan metnin anlam dünyasına katkı sunması açısından eserde yer alan kronotopların tespiti önemli bir husustur. Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde yer alan kronotopların tespiti metnin dinamik yapısının açıklanması konusunda yardımcı olacaktır. Kronotopların tespiti aynı zamanda hikâyenin anlatı özellikleri ve metnin geleneksel yapısının çözümlüne destek sağlayacaktır. Bu doğrultuda bu çalışma, literatürde yapılan diğer çalışmalardan farklı olarak hem hikâyenin daha iyi anlaşılması hem de zaman ve mekân birlikteliği açısından hikâyenin dinamizminin ortaya çıkarılması bağlamında literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Mikhail Bahtin'in Kronotop Kavramı

Dilbilim, filoloji, antropoloji, edebiyat, felsefe ve etnografya alanlarında yaptığı çalışmalarla 20. yüzyılda dikkatleri üzerinde toplayan Mikhail Bahtin edebî eser incelemelerine karnaval, diyoloji ve kronotop gibi önemli kuram ve kavramlar kazandıran bir isimdir. M. M. Bahtin anlatmaya dayalı metinlerde kronotop kavramı ile zaman ve mekân arasında ilişkileri inceler. Yunanca “kronos” (zaman) ve “topos” (yer) kelimelerinin birleşiminden oluşan “kronotop” kavramını Bahtin, Einstein'ın görelilik teorisinden ödünç alarak meydana getirmiştir (Bakhtin, 2002: 9-10). Bahtin aynı zamanda zaman ve mekân kavramlarının birbiri ile ilişkili olduğunu ve bunların birlikteliğinin anlatıyı meydana getiren düğüm noktaları olduğunu ifade eder (2001: 315). Bir anlatıda zamanın ve mekânın sanatsal bakımdan anlatıcı aracılığıyla yeniden üretilmesine kronotop denir. Anlatıyı meydan getiren eylemlerin geçtiği zaman ve mekânın belirli olması anlatının somut bir hal almasını ve gerçekçiliğinin artmasını sağlar. Bu bağlamda kronotop edebiyatta edebi eserin somutluk kazanması ve anlatıcının kurgusunun okuyucu tarafından anlamlandırılmasında temel unsur olarak tanımlanır. Anlatıda zamansal ve mekânsal bütünlük olması anlamsal bütünlüğü de beraberinde getirir. Bahtin'in bazı makalelerinin yer aldığı *Karnavaladan Romana* adlı eserde bulunan Bahtin, romandaki kronotopların olayların merkezini ve bağlantı noktalarını

oluşturduğunu ve bunların romanın ana unsuru olduğunu belirtir (Bahtin, 2001: 324). Anlatıyı oluşturan olay ve olguların anlatı dışında bulunan gerçek hayattan aktarıldığı düşünülecek olursa bu dışardan alınan ya da aktarılan olay ve olgulardan esinlenen veya öykünülenlerin anlatıya zaman ve mekânlar aracılığıyla geçtiği görülür. Anlatıda yer alan metinler yalnızca yazarın kurgusu ile oluşturulmuş metinler değildir. Bu doğrultuda dış gerçekliğin zamansal ve mekânsal anlamı anlatı bünyesinde yer alır. Anlatının zemini dış dünya ve gerçeklik üzerine oturtulur. Anlatıyı ortaya çıkaran bu zeminde belli bir mekân ve zamanda sosyal ve kültürel hayatın kalıntıları anlatıda kronotoplar aracılığıyla şekillenir. Kurgusal olaylar belli bir zaman ve mekânda oluşur ve burada somutlaşır. Anlatıda zaman unsuru ve mekân unsuru birleşerek aktif hale gelir. Bu birleşim neticesinde maddi açıdan var olan mekân, basit bir mekân olmaktan çıkarak zamanın kendisine kazandırdığı sosyal, kültürel ve felsefi anlamları bünyesinde barındırır bir hale gelir. Bu sayede kronotop aracılığıyla edebi eserde anlatılan olayların zamansal ve mekânsal bütünlüğü sağlanmış olur ki bu da edebi eserde yer alan anlatıda aktarılanların somutlaşmasını sağlar. Romanda yer alan bütün soyut kavramlar kronotop sayesinde hayat bulur ve gerçeklik algısı meydana getirir (Bahtin, 2001: 315-319).

Bir kronotop içinde sayısız alt kronotop bulundurabilir. Burada yazarın kronotoplara atfettiği işlev ve kronotoplara bakışı etkilidir. Bahtin, bir roman içerisinde yer alan kronotopların birbiri ile diyolojik ilişki içerisinde bulunduğunu belirtir (2001: 326). Romanın içerisinde yer alan kronotoplar ve bu kronotoplar arasındaki kesişmeler karmaşık bir ilişki ağı içerisinde yer alır. Roman kişileri ve bu kişilerin yaşadığı olayların anlam kazanmasını sağlayan temel olgu, romanın zaman ve mekân unsurlarıdır. Zaman ve mekândan bağımsız olan ve zaman-mekân bağlantısı zayıf olan metinlerde kişi ve olaylar zinciri anlamsal açıdan boşlukta yer alır. Kronotipik açıdan yani zaman-mekân bağlantısı yönünden sağlam zemine sahip olmayan eserler gerçeklik algısı oluşturamaz. Eser, gerçeklik algısından uzaklaştıkça inandırıcılığı da bu doğrultuda zayıflar. Metnin bütünlüğünü oluşturan zaman ve mekânlar, soyut birer kavram olmaktan ziyade kavramlar arası bütünlüğün sağlandığı zaman ve uzamlar aracılığıyla bir toplumdaki belli bir zamansal ve mekânsal yapıyı meydana getiren sosyal ve kültürel yapıyı ortaya çıkartması bakımından öznel olarak ifade edilir (Özdemir, 2021: 260). Roman kahramanlarının yaşadıkları olaylar belirli zaman ve mekânlar üzerinden okuyucuya sunulur. Burada yer alan kronotopların bazılarında zamansallık yüksek düzeyde bulunurken bazılarında mekânsal unsurlara daha fazla yer

verilir. Ancak burada anlam zaman-mekân olarak oluşturulan organik bağda gizlidir. Roman örneklerini inceleyerek oluşturduğu çalışmasında Bahtin şu kronotopları tespit etmiştir: “yol-karşılaşma kronotopu, taşra kasabası kronotopu, şato (köşk-konak-yalı) kronotopu, misafir odası-salon kronotopu, eşik kronotopu” (Bahtin 2001: 316-325). Bunların yanı sıra her eserde kendine has kronotop bulunabilir. Bahsi geçen kronotoplardan farklı olarak Fatmagül Kızıl çalışmasında var olan kronotoplara ek olarak “Gecekondu Mahallesi Kronotopu” (2021: 316-325), Gonca Kuzay Demir, çalışmasında kronotopları iki gruba ayırmış ve ilk grupta tipik olay örgüsü üreten kronotoplara, ikincisinde ise olay örgüsünü özgün hale getiren kronotoplara yer vermiştir (2018: 214-231). Veysel Şahin ise “kaldırım kronotopu”nun varlığından bahsetmiştir (2024: 287-310).

Yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere M. Mihail Bahtin, kronotop kavramını oluştururken roman incelemesinden faydalanmıştır. Bahtin, kronotopların yalnız anlatıyı değil bunun yanısıra toplumsal değerleri içerisinde barındırdığı ve toplumsal anlamlarının olduğunu belirterek diğer türler açısından işlevselliğini vurgular. Kronotopların toplumsal değerlere ait izleri bünyelerinde taşımaları ve toplumsal anlam içermeleri kuramın yapısallığının yanında işlevselliğini gösterir. Kronotop kuramının türleri sınıflandırmada kullanılabilmesi için bir kültürde yer alan anlatıların birçoğunun kronotop kuramı ile incelenmesi gereklidir (Demir, 2018: 215-218). Edebi türlerin tümü ortaya çıktığı toplumun değerlerini bünyelerinde taşır. Kaynağını sözlü kültürden alan halk hikâyeleri varlığını yazılı kültür de dâhil olmak üzere toplumsal hafızada sürdürmekte bu bakımdan toplumsal mana ve değerleri bünyesinde taşıyan edebi türlerin başında gelmektedir. Edebi metinler ve kültür arasındaki ilişki ile alakalı olarak Bahtin’in görüşleri dikkate alındığında *Gül ile Sitemkâr Hikâyelerinin* olduğu kültürel ortamdan günümüze kadar ulaşmasında zaman-mekân ilişkisinin geçmiş ve gelecek arasında bağ kuran yapısı göze çarpar. Edebi eserin ortaya çıktığı kültür ortamı ile arasındaki kuvvetli bağ sonucunda *Gül ile Sitemkâr Hikâyelerinin* kronotop kuramı bağlamında incelenebileceği tespit edilmiştir.

Gül ile Sitemkâr Hikâyesinin Kronotop Yönünden İncelenmesi

Halk hikâyelerinde yer alan anlatılar, genellikle gerçek bir olaydan yola çıkarak kahramanın başından geçenleri ve içinde bulunduğu durumu aktaran, nazım ve nesrin bir arada kullanıldığı eserlerdir. Bu anlatılarda, olayların nasıl ve neden meydana geldiğine dair ayrıntılı bilgilere fazla yer verilmez. Bu nedenle, hikâyelerin tek bir doğrultuda ilerlediği görülür (Özdemir, 2021: 261). Propp’un anlatı karakterlerine ilişkin değerlendirmesine göre,

anlatıda her karakterin belirli bir rolü vardır ve gereksiz hiçbir figüre yer verilmemesi. Tüm karakterler, oynadıkları roller ve gerçekleştirdikleri eylemlerle dinleyicinin ilgisini çeker. Bu yüzden folklor anlatılarında yalnızca bir ana karakter bulunur. Bu karakter, anlatının merkezinde yer alırken, onun çevresinde düşmanları, yardımcıları ve koruduğu kişiler gibi diğer figürler konumlanır (Propp, 1998: 38).

Halk hikâyelerinde mekân, olay örgüsüne uygun şekilde işlevsel bir rol üstlenir ve genellikle ayrıntılı tasvirlerle yer verilmez. Mekânın anlatı içindeki temel işlevi, kahramanın eylemlerini gerçekleştirdiği bir zemin oluşturmak ve hikâyenin akışını desteklemektir. Propp'un ifadelerine göre, eylem her zaman fiziksel olarak mekânda gerçekleşir. Folklor anlatılarında, diyaloglar ve açıklamalar psikolojik romanlarda olduğu gibi insan ilişkilerinin karmaşıklığını yansıtmaz. Gerçekçi veya kısa romanlarla kıyaslandığında, halk anlatılarında kullanılan mekân, insan düşüncesinin eski biçimlerinden beslenen belirli özellikler taşır. Folklor, yalnızca ampirik mekâna odaklanır ve anlatıda bu sınırların dışına çıkılmaz (Propp, 1998: 38-39). Propp'un da vurguladığı gibi, halk hikâyelerinde mekân ve kahraman arasında ayrılmaz bir bağ vardır. Kahramanın eylemleri, anlatının geçtiği mekânla doğrudan ilişkilidir ve bu birtelilik, hikâyenin yapısını belirleyen temel unsurlardan biridir.

Halk hikâyelerinde, kahramanın yaşadığı olaylar ve mekânsal değişimler, anlatıda zamanın ifade edilme biçimi olarak öne çıkar. Zaman, anlatı metni ve mekân arasında güçlü bir ilişki kurar; bu unsurlar iç içe geçerek bütünleşmiş bir yapı oluşturur. Zaman ve mekân birliği, halk hikâyelerinde ayrılmaz bir özellik taşır ve folklor anlatılarında bu birteliliğin kesintiye uğraması genellikle kabul edilmez. Hikâyede, kahramanın hareketinin durduğu noktada, farklı bir kişiliğin ortaya çıkması dikkati çeker. Folklor anlatılarında, deneyime dayalı mekân ve zaman kavramları kullanılır; ancak burada genel bir zaman anlayışından söz edilmez. Folklorlarda olayların asıl olarak gerçekleştiği alan mekândır; zaman ise bir düşünce biçimi olarak ele alınmaz (Propp, 1998: 42-43).

İncelememize konu olan Gül ile Sitemkâr Hikâyesi belli motifler etrafında şekillenen, duygu yoğunluğu yüksek, aşk konulu bir halk hikâyesidir. İçerisinde olağanüstü olaylar yer almaktadır. Hikâye âşık tarzı halk hikâyeleri genel formuna uygun olan bir şahıs kadrosundan oluşmaktadır. Hikâyede yer alan kahramanlar; üst kademede yer alan insanlar, onların çevresindekiler ise onlara yardım eden veyahut işlerini zora sokan tali bireylerdir. Ayrıca hikâyede; ulemâ, vüzerâ, vükelâ, câriyeler, hekimbaşı gibi yardımcı unsur olarak ifade edilen farklı kademelerden insanlar bulunmaktadır. İncelenen

hikâyede şehir olarak Horasan ve İsfahan'ın, olayların ana mekânı olarak da saray ve çevresinin seçildiği görülmektedir. Hikâyede meydana gelen olaylar gerçeğe yakındır (Düzgün ve Tomo, 2023: 677).

Hikâye uzun yıllar boyunca dilden dile anlatılarak günümüze kadar gelmiştir. Hikâyenin günümüze kadar gelmesinde sözlü kültürümüzün bir ürünü olmasının yanı sıra evrensel bir konu olan aşk konusunu işlemesi, sağlam bir anlatı yapısı ve kurguya sahip olması etkili olmuştur. Hikâye, meydana geldiği kültüre ve sosyal yapıya ilişkin bütün özellikleri bünyesinde barındırır. Güçlü ve dinamik anlatımıyla Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde de kahramanın yaşadığı olaylar ile zaman ve mekân arasında sağlam bir bütünlük bulunmaktadır. Metnin zaman ve mekân unsurları arasındaki bütünlük, metnin zaman-mekân ilişkisi açısından M. Bahtin'in kronotop kuramına göre incelenmesine imkân sağlamıştır. Bu eserde olay örgüsünün başlamasını sağlayan, olaylara yön veren, olayları sonlandıran ve olaylar arası geçişi sağlayan kronotoplar bulunmaktadır. Bu geçişler sırasında bazı değişiklikler meydana gelirken hikâyenin ana yapısının bozulma olmaz. Şahıs ve mekân adlarında değişim görülse bile hikâyedeki olay örgüsü sağlamlığını muhafaza etmeye devam eder. Olay örgüsünün böyle sağlam bir biçimde kalmasını sağlayan unsurlar ise kronotoplardır. Çalışmamıza konu olan hikâyemiz Gül ile Sitemkâr'ın kısa özeti şu şekildedir:

Sitemkâr padişahın oğludur. Gül'ün babası da bu padişahın veziridir. Hem padişahın hem de vezirin çocukları yoktur. Vezir padişaha “gel padişahım abdest alıp teveccüh kıyafet, Cenâb-ı Hakk'a dua edelim” der. “Senin oğlun benim kızım veya beni oğlum senin kızın olursa onları birbirine nikâhlayalım” der ve padişah bu teklifi kabul eder. Kısa zaman sonra padişahın bir oğlu vezirin ise bir kızı olur. Dört yaşına geldiklerinde okula verilen kahramanlar arasında bir arkadaşlık başlar. Kahramanların mektep arkadaşlığı zamanla aşka dönüşür. Bu aşk karşısında birçok dedikodu yayılır ve padişaha bunun sonunun iyi olmayacağı belirtilir. Sitemkâr'ın annesi Banu-yı Şekerleb, Gül'ü haramzâde olarak ifade eder ve onu istemez. Annesi oğlunun sarayında bulunan Cevrî isminde bir cariye ile evlendirmesini uygun görür. Gül, durumdan haberdar olunca Sitemkâr'a derdini şiirlerle ifade ettiği bir mektup gönderir. Sitemkâr mektubu okuduğu vakit bayılır. Annesi bu duruma şahit olunca oğlunun Gül'den dolayı böyle bir duruma düştüğünü anlar ve padişahın Gül'ü sürgüne göndermesini talep eder. Böylece aşkı engelleme epizodu hikâyede kendisini Sitemkâr'ın annesi Banu-yı Şekerleb'in Gül'ü sürgün ettirmesi ile gösterir. Ancak Gül'ün anne ve babası onu sürgüne göndermek yerine bir odaya kapatıp zincirle bağlarlar. Sitemkâr'ın gerdek

gecesinde Gül, Sitemkâr'ın Cevri ile kaldığı odaya gidebilmek amacıyla Allah'a dua eder ve duası kabul olur. Gül olağandışı bir biçimde kendisini Sitemkâr'ın yanında bulur. O sırada odada bulunan cariye Cevrî, durumu Sitemkâr'ın annesine bildirir ve anne, Gül'ü sürgün etmediği için Gül'ün babasını katletmek ister. Gül'ün sürgün edileceğini duyan Sitemkâr da gitmek isteyince padişah Sitemkâr'ı da zincire vurur. Sitemkâr bir plan yapar ve cariyeye, zincirini çözmesi sonucunda kendisi ile evleneceğini söyler. Cariye buna inanır ve zinciri çözer. Bunun üzerine zincirden kurtulan Sitemkâr, Cevrî'ye bayılana kadar zincirle vurur. Kahramanları ayırmak için anne Banu-yı Şekerleb bin altın karşılığında cadı kadın ile anlaşır ve Gül'ü mağaraya hapsedirir. Gül'ü aramaya giden Sitemkâr, Yeşim Dağı'nda pınar başında Gül'ü görmek için dua eder ve duası kabul olur ve bir Hızır gelip Sitemkâr'a Gül'ün nerede olduğunu söyler. Cadı Gül'den buse ister. Sitemkâr kabul eder ve yaklaşıncı cadıyı öldürür. Gül'ün zincirini çözer ve birbirlerine kavuşurlar. Cevrî ise onların hizmetçisi olur. Gül, Cevrî'nin de kendileri ile birlikte zorluk çektiğini söyleyerek Sitemkâr'ın Cevrî ile nikâh kıymasını ister. Sitemkâr Gül'ü kırmayıp kabul eder. Hikâye tamamlanır (İldiz, 2022: 4-5).

Karşılaşma Kronotopu

Gül ile Sitemkâr Hikâyesi karşılaşma kronotopu ile başlar. Hikâyenin kahramanları yaşları gelince mektebe yazılır. İki çocuk birbirini kardeş zannederek okula devam eder. Yaşları ilerleyince birbirlerine zamanla âşık olmaya başlarlar. Yani hikâyede kahramanların ilk karşılaşmaları okul sıralarında olur ve hikâye bu doğrultuda başlar ve devam eder. Bahtin'in ifadesine göre "karşılaşma kronotopunda zamansallık ağırlıktadır ve bu kronotopun belirleyici özelliği duygu ve değerlerin yoğunluğunun fazla olmasıdır." (2001: 316). Karşılaşma kronotopu, kurmaca metinlerde olay örgüsünün düğüm noktasını meydana getirir ve olay örgüsünü yönlendirici bir niteliği bulunur. Bahsedilen kronotop aracılığıyla metindeki eylemler ve kişiler bir noktada birleşir. Bu durum olayların bir zincirin halkası gibi birbirine bağlanmasını sağlar veya olayların sonlandığı yer olur. Hikâyede yer alan ikinci karşılaşma yine okulda geçer. Bu defa hükümdar, oğlu Sitemkâr ile Gül'ün aşkını duymuş ve derhal okula adamını göndermiştir. Adam, okula gelince çocukların baş başa çalıştıklarını görür ve Sitemkâr'ı alır, götürür. Yine burada da karşılaşma yeri okuldur. Hikâyede geçen bir diğer karşılaşma Sitemkâr'ın düğün için zifaf odası olarak hazırlanan odasında gerçekleşir. Gül ile Sitemkâr aşkını duyan Sitemkâr'ın ailesi, onun Gül ile evlenmesine asla izin vermez. Annesi, onu sarayın hareminden Cevri isimli bir cariye ile evlendirmeye karar verir ve düğün hazırlıkları tamamlanır. Süslenip hazırlanan

Cevri, zifaf odasına gönderilir. Düşününün yapıldığı o gece zifafa gireceklerini haber alan Gül, kibleye dönüp “Yarabbi beni şu an Sitemkâr’ın odasında bulundur” diye dua eder ve duası kabul olur. Gül, kendisini Sitemkâr’ın odasının karşısındaki cumbada bulur. Orada olanları gören Gül, sabredemeyerek şu beyitleri okur: “Rakibimle yiyip içtin / Göğsünü bağırını açtın / Zalim murat almayasın / Ne yaptım ki benden kaçtın (Tomo, 2001). Sitemkâr bu sözleri işitince sazını alır ve şu beyitleri okur: “Bu sene bir yerde kışla / Bülbül gibi zâre başla / Hata ettim Gül’ü sana / Öz başın için bağışla (Tomo, 2001). Karşılaşma kronotopu hikâyede Gül’ün ve Sitemkâr’ın yolculuklarında birçok canlı-cansız varlıklarla karşılaşmalarında da vardır. Her karşılaşma Gül ve Sitemkâr’ın duygularını ayrı ayrı saz aracılığıyla aktarmasına vesile olur. Ayrıca karşılaşmalar esnasında elde edilen bilgiler olay örgüsünü şekillendirir. Bu hikâyede olay örgüsünün karşılaşma kronotopu aracılığıyla şekillendiği görülmektedir.

Yol Kronotopu

Hikâyede olay örgüsünün yol boyunca kahramanların çeşitli karşılaşmaları etrafında şekillendiği görülür. Yol kronotopu karşılaşma kronotopuna nazaran daha kapsamlıdır. Ancak burada ise duygu ve değerlendirmeler karşılaştırma kronotopuna kıyasla daha düşüktür. Bu kronotop karşılaşmaların zeminini oluşturur. Genellikle karşılaşmaların yolda olduğu görülür. Olağan hayat akışında birbiri ile karşılaşma imkânı oldukça zor olan olay, durum veya kişiler yol kronotopu aracılığıyla kurmaca metnin olay örgüsünde bir araya getirilir. Bunun sonucunda toplumsal mesafeler aradan kalkar ve olay örgüsü karmaşık ve somut bir hal alır. İncelediğimiz hikâyede yol kronotopu ilk olarak Sitemkâr’ın padişahın adamı tarafından okuldan alınıp saraya götürülmesinde görülür. İkinci olarak padişahın Gül’ü sınır dışı ettirmesi ve Gül’ün ailesinden yol elbisesi ve saz isteyip padişahın adamları tarafından götürülmesi biçiminde yol kronotopu devam eder. Yola çıkan Gül, padişahın muhafızlarından sarayın önünden geçmelerini rica eder. Sarayın önüne geldiklerinde Sitemkâr pencerenin önünde oturuyordur. Gül onu görünce sazını eline alır ve ona bir beyit okur. Onu sesinden tanıyan Sitemkâr da ayağa kalkar ve ona bir beyit okuyarak cevap verir. Gül onunla vedalaşıp yola koyulur. Hikâyede yer alan üçüncü yol kronotopu bu olay neticesinde gerçekleşir. Bu defa da Sitemkâr Gül’ün arkasından gitmek için hazırlanır ancak bu olayı haber alan ailesi onu ellerini ve ayaklarını bağlayıp odaya kapatırlar. Bu sırada Cevri, onun bu durumunu fırsat bilip onu kandırabilmek için çeşitli yollar dener. Bunu anlayan Sitemkâr ona bir tuzak kurar, kızı kandırarak ellerini çözdürüp belindeki hançeri ona saplar. Sazını alarak saray-

dan kaçıp gider ve sevdiğini aramak için yollara düşer. Gül, çıktığı yolda köye, kahvehaneye ve İsfahan şehrine uğrar. Buranın yöneticisi Rüstem Şah ile tanışır. Sitemkâr da Horasan'dan yolculuğa başlar, oradan İsfahan'a gelir. Onun hedefi sevdiği kızı bulmaktır. Sitemkâr da Gül'ün uğradığı kahvehaneye uğrar ve burada saz çalıp şiir söyler, onun da methi şaha ulaşır. Şah onu saraya davet eder ve Gül ile Sitemkâr uzun bir yolculuktan sonra sarayda karşılaşır ancak birbirlerini tanıyamazlar. Daha sonra ikisi de beyitler okumaya başlar, bunun neticesinde iki âşık birbirlerini tanır ve kendilerinden geçip düşüp bayılırlar. Yol kronotopu, Gül ile Sitemkâr Hikâyesinin tüm zamanını içerisinde barındırır. Zaman ilerledikçe yol da aynı şekilde ilerler. Hikâyede olay örgüsü içerisinde zaman ve mekân birbiriyle bütünleşir. Yolda geçen zaman takvimsel bir zaman değildir; ay, hafta ve günlere ayrılmamıştır. Yolculukta içinde bulunulan topluluğun yaşam şartları, sosyokültürel unsurlar yol kronotopu üzerinden verilir. Hikâyedeki yol kronotopu Gül'ün şehirden çıkışından âşıkların kavuşmasına kadar devam eder.

Kahvehane Kronotopu

Karşılaşma kronotopundan yola çıkılarak zaman ve uzam bakımından bir diğer toplanma yeri, kahvehane kronotopudur. Bir toplumda farklı karaktere sahip kişilerin toplandığı bir mekân olan kahvehane, topluma ilişkin önemli kararların alındığı ve toplumsal kararlara ilişkin değerlendirmelerin yapıldığı önemli yerlerdir. Edebi metinler içerisinde aynı toplumsal kesime ait veya benzer sosyoekonomik seviyedeki insanların bir arada bulunduğu bu mekânlarda genç ve yaşlılar bir arada oturmaktadır. İnsanlar arasındaki küslük, husumet vb. olaylar yine bu mekânda çözüme kavuşturulur. Topluluğa bildirilecek duyuru mahiyetindeki bilgiler de yine buradan verilir. Olay örgüsünde olayları başlatan yönlendiren büyük sahneler kahvehanede başlar. Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde kahvehane kronotopunun işlevsel açıdan kullanıldığı görülür. Kahvehaneler, âşıklık geleneği bağlamında aşığın yeteneklerini gösterdiği, diğer âşıklarla karşılaşmalar yaptığı bir sahne olarak görülür. Hem Gül hem de Sitemkâr'ın usta saz şairleri olarak hünerlerini sergilediği ve aynı zamanda dertlerini anlattığı önemli bir mekân olan kahvehanede Rüstem Şah'ın dikkatini çektikleri görülmektedir. Kahvehanede sergiledikleri performans neticesinde her ikisi de saraya davet edilir. Eserde, kahvehaneler zamanın ruhunu ortaya çıkaran yerler olarak karşımıza çıkar. Kahvehane, şehre dışarıdan gelen Gül ve Sitemkâr'ın şehir halkı ile karşılaştığı ve her ikisinin de saz eşliğinde şiirlerini söylediği mekândır. Burada özellikle hikâyenin manzum kısımları işlevsel olarak kullanılmıştır. Kahvehane kronotopu aynı zamanda hikâyede kahramanların konaklama yeridir.

Bahçe Kronotopu

Hikâyede bahçe kronotopu, olay örgüsünde işlevsel açıdan önemli bir yere sahiptir. Bahçeler, dış dünyadan belirgin şekilde ayrılan ancak aynı zamanda yoğun etkileşimin yaşandığı mekânlardır. Özellikle aşk temalı hikâyelerde sevgililerin ilk karşılaştıkları yerler çoğunlukla bahçelerdir. Bu karşılaşmalar, hikâyenin olay örgüsünün şekillenmesine önemli ölçüde katkı sağlar. Bu bağlamda, Gül ile Sitemkâr hikâyesinde bahçe kronotopu ilk olarak İsfahan'da, Rüstem Şah'ın sarayındaki büyük ve ağaçlık bahçede karşımıza çıkar. Gül ve Sitemkâr, bu bahçede yer alan bir odada kalmaktadır. Bu sırada Sitemkâr ile Gül'ün babası, onları aramak için uzun bir yolculuğa çıkmıştır. Nihayet İsfahan'a ulaşan ikili, sarayın büyük bahçesini görerek açık kapıdan içeri girer ve bir ağacın altında dinlenmek için oturur. Bu ağaç, Gül ile Sitemkâr'ın odasının tam altında yer almaktadır. O esnada Gül, pencereden hava almak için dışarı baktığında, ağacın altında oturan seyyahları fark eder. Kim olduklarını merak ederek dikkatlice bakınca, babasını ve Sitemkâr'ın babasını tanır ve hemen Sitemkâr'a haber verir. Ancak Sitemkâr ilk etapta babasını tanıyamaz. Bunun üzerine Gül, gülümseyerek onlardan birinin kendi babası, diğerinin ise Sitemkâr'ın babası olduğunu söyler ve sazını alarak onlara beyitler söyler. Sazın sesini duyan Adil Şah ve vezir, beyitler aracılığıyla kendilerine hitap edildiğini anlar ve aynı şekilde beyitlerle karşılık verir. Karşılıklı sözlerden, karşılarında duran gençlerin kendi çocukları olduğunu anlayan Adil Şah ve vezir, sevinçten bayılır. Görüldüğü üzere, bahçe kronotopu, hikâyede olay örgüsünün devam etmesinde kritik bir rol oynar. Bu sahnede pencere, Rüstem Şah'ın sarayı ve Gül ile Sitemkâr'ın odası, bahçeyle birlikte alt kronotopları oluşturur ve aralarında güçlü bir bütünlük vardır. Bahçe, ayrılık sonrası kavuşmanın mekânı olarak işlev görür ve hikâyenin temel yapısına katkı sağlar.

Cadı Kadının Evi Kronotopu

Ayrılık sonrası babalarına kavuşan Gül ile Sitemkâr'ın evlerine dönecekleri haberi saraya ulaşınca Cevri hem sevinir hem içten içe sinirlenir. Çünkü Sitemkâr'ın yanında Gül de vardır. Cevri, Sitemkâr'ın annesinin yanından ayrılarak yollara düşer ve şehrin kenar mahallerinden birinde oturan cadı kadının evine gider. Bu kadın şehrin en büyük sihirbazıdır. Kadının elini öper ve ona Gül'ün kocası ile arasında bir karaçalı olduğunu söyler ve onları birbirinden ayırmasını ister; bunun karşılığı olarak ona bin altın verir. Cadı kadın onları ayıracağını söyler ve üç saatlik yolu sihirle yarım saatte giderek Gül'ün konakladığı çadıra gelir. Burada zaman diyakronik yapıdadır. Kızı ya-tağı ile birlikte alıp kaçar ve bir mağaraya hapseder. Sabah olunca Si-

temkâr, Gül'ün çadırına gelir, onu arar ama bulamaz. Şehre gider, yine bulamaz. Sitemkâr ile Gül tekrardan ayrılır. Olaylar bu doğrultuda dokuz yıl sürer. Cadı kadının evi hikâyenin yönünü değiştiren önemli bir işleve sahip kronotop olarak göze çarpar. Olay örgüsü tekrardan farklı bir hal alır, kavuşan âşıklar tekrar ayrılık ile karşı karşıya kalır.

Yeşim Dağı Kronotopu

Hikâyenin en önemli kronotoplarından birini de doğa kronotopları oluşturur. Doğa kronotopları içinde dağ, çayır, çimen, ağaç ve pınar yer alır. Dağ kronotopu yapısal yönden olaylara zemin oluşturan önemli bir mekândır. Diğerleri alt kronotop şeklinde hikâyede yer alır. Sembolik bir anlamı olan dağ burada insan ile doğa arasındaki uyumu yansıtır. Sitemkâr, Gül'ü aramak için tekrar yollara düşer, onun arkasından onu bulmak için gönderilen cadılar gelir. Tam dokuz yıl sevdiğini arar. Günlerden bir gün Yeşim Dağı eteğine gelir. Burada büyük ağaçlar, çayır, çimenler arasında soğuk ve parlak sulu bir pınar görür. Burada namaz kılip dua ettikten sonra Cenab-ı Hakk'a yalvarır. Sevdiği kızı bulmak için niyaz eder. Duası kabul olur ve ağaçların arasından aksakallı bir ihtiyar çıkarak ona sevdiği kızın dağın içindeki mağarada olduğunu söyler. Bu ihtiyar, Hızır'dır. Onu aynı zamanda cadı konusunda da uyarır ve ortadan kaybolur. Mağaranın kapısına doğru giden Sitemkâr karşısında dünyalar güzeli bir genç kız görür. O kız, cadı kadındır, onu hile ile kandırmaya çalışan kızın cadı kadın olduğunu anlayan Sitemkâr onu alt ederek yener ve zindan gibi karanlık mağaraya girer. Karşında Gül'ü sararmış ve solmuş vaziyette görür, bunun üzerine gözyaşlarını tutamayaarak ağlar. Eline sazını alıp beyitler söyler. Âşıklar sevinç gözyaşı dökerek kucaklaşırlar. Burada yer alan dağ kronotopu olayları sonlandıran ve âşıkların kavuşmasını sağlayan bir mekân olarak karşımıza çıkar. Olaylar burada çözüme kavuşur. Dağ kronotopu içerisinde karşılaşma kronotopunu da barındırır. Âşıklar hikâyenin sonunda kavuşur ve hikâye mutlu sonla biter.

Sonuç

Bahtin tarafından roman türü üzerinden kavramsallaştırılan “kronotop” metinde zaman ve mekânın kesişim noktalarını gösterir. Zaman ve mekânın kesiştiği bu noktalar ise metinde gerçeklik algısı yaratır. Metnin dış gerçekliğine ait unsurlar, kronotoplar sayesinde metinde görünür hale gelir. Edebi metinleri, ortaya çıktığı dönemden ayrı düşünmek gerekir. Geleneksel anlatılar içerisinde önemli bir yeri olan halk hikâyelerinde kültüre ilişkin unsurların görünür bir hale gelmesi, yine kronotoplar aracılığıyla olur. Hikâyenin meydana geldiği kültürel koşullar, değerler ve toplumun yaşam şekli krono-

toplar vasıtasıyla metne yansır. Kültürel değerler, geçmişten günümüze kronotoplar aracılığıyla bize ulaştırılır; halk hikâyelerinde yapısal bütünlük kronotoplar aracılığıyla sağlanır. Halk hikâyeciliği geleneğinde kronotopların tespit edilmesi, hikâyelerde yer alan kültürel unsurların belirlenmesine ve bu unsurların eserin ortaya çıkmasında ne derece etkili olduğunun gösterilmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca kronotoplar halk hikâyelerinin yapı çözümlenmelerinde; birleşen, ayrışan yönlerinin tespitinde de yardımcı olacaktır.

Gül ile Sitemkâr Hikâyesinde kronotopların oldukça önemli işleve sahip olduğu görülmektedir. Eserde olaylar birçok farklı süreç içinde ve farklı mekânlarda gerçekleşmektedir. Gül ile Sitemkâr Hikâyesi, karşılaşma kronotopu temelinde yol, kahvehane, bahçe, cadı kadının evi ve Yeşim Dağı kronotopu üzerinden kurgulanmıştır. Hikâye, karşılaşma kronotopu ile başlar ve karşılaşma kronotopu ile sonlanır. Hikâyede olaylar arasındaki bağlantı yol kronotopu aracılığıyla sağlanır. Hikâye metninde anlatılan olaylar kronotoplar aracılığıyla somut bir hal alır. Eserde zaman, kronotoplar aracılığıyla belirgin hale gelir. Anlamsal açıdan hikâyenin bütünlük arz etmesi önemlidir, bu da kronotoplar vasıtasıyla olur. Hikâyede manzum ve mensur bölümler arası geçişte de kronotoplardan yararlanır. Bu çalışma, literatürde var olan çalışmalardan farklı olarak Gül ile Sitemkâr Hikâyesini kronotop bağlamında incelemiştir. Yapılan literatür taramasında kronotop kuramının genellikle Yeni Türk Edebiyatı metinlerinde kullanıldığı görülmüş, halk hikâyeleri metinlerinde ise kronotop incelemelerinin sınırlı sayıda çalışmada yapıldığı tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Albayrak, Nurettin (2005). “Türk Halk Hikâyelerinin Genel Özellikleri Tasnifi ve Taş Baskısı Halk Hikâyelerine Bazı Katkılar”. *Osmanlı Araştırmaları*, 26: 39-49.
- Bahtin, Mihail M. (2001). *Karnavaldan Romana*. Çev. Cem Soydemir. Ayrıntı Yayınları.
- Bakhtin, Mihail M. (2002). “Forms of Time and of the Chronotope in the Novel: Notes toward a Historical Poetics”. *Narrative Dynamics: Essays on Time, Plot, Closure, and Frames*. Ed. Brian Richardson. Ohio State University Press, 15-24.
- Boratav, Pertev Naili (1988). *Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği*. Adam Yayınları.

- Düzgün, Dilaver ve Tomo, Bilgi (2023). “Gül ile Sitemkâr Hikâyesinin Karşılaştırmalı Tahlili”. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 8(2): 676-691.
- Elçin, Şükrü (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İldiz, Hande Havva (2022). *Gül ile Sitemkâr-Hurşit ile Mâhımihri Hikâyesi (İnceleme-Metin-Dizin)*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi.
- Kızıl, Fatmagül (2021). “Bir Kronotop Olarak Berci Kristin Çöp Masallarının Çiçektepesi”. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, 7(15): 316-325.
- Koz, Mehmet Sabri (1992). “Türk Halk Hikâyelerinde Aile”. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*. T.C Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu.
- Kuzay Demir, Gonca (2018). “Dede Korkut Kitabı'nın Kronotop Bağlamında İncelenmesi”. *Asia Minor Studies*, 6(11): 213-231.
- Özdemir, Hüseyin (2021). “Kerem İle Aslı Hikâyesinde Kronotop”. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys*, 6(3): 257-270.
- Propp, Vlademir (1998). *Folklor, Teori ve Tarih*. Çev. Necdet Hasgül ve Tolga Tanyel. Avesta Yayınları.
- Sakaoğlu, Saim (2018). *Halk Hikâyeleri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, Veysel (2024). “Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde Yol Kronotopunun İmge ve Görüngüleri”. *Folklor Edebiyat*, 118: 287-310.
- Tomo, Bilgi (2001). *Gül ile Sitemkâr Hikâyesi Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.